

Kur'ân'ın En Güçlü İ'caz Yönü Olan Belâğat Üzerine -Mu'cizat-ı Kur'aniye Risalesi Örneği-

Prof. Dr. Ali BAKKAL

Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Öz

Bu makalenin amacı, Bediüzzaman Said Nursi'nin Mu'cizat-ı Kur'aniye Risalesi adlı çalışmasında belagat açısından Kur'an'ın mucize olduğu yönündeki görüşlerini ortaya koymaktır. Nursi, Sözlere isimli kitabının 25. Söz'ünü, diğer adıyla Mu'cizat-ı Kur'aniye Risalesi'ni Kur'an'ın i'cazını açıklamaya tahsis etmiştir. O bu risalede Kur'an'ın kırk vecihle mucize olduğunu vurgulamış ve en kuvvetli i'caz vechinin de belagati olduğunu söylemiştir. Nursi, Kur'an'ın belagatını "Nazmındaki hârika cezâlet", "Mânâsındaki hârika belâğat", "Üslubundaki hârika bedâat", "Lafzındaki harika fesâhat" ve "Beyanındaki berâat" başlıkları altında ayetlerden çeşitli örnekler vermek suretiyle inceleme konusu yapmış ve Kur'an'ın belagatine dair bazı orijinal tespitlerde bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, i'caz, Kur'an'ın i'cazı, belagat, fesahat, bedaat

Rhetoric as a Biggest Miracle of the Qur'an -The Case of Treatise of the Miracles of the Qur'an-

Abstract

The aim of this paper is to produce a commentary on the issue of rhetoric as a miracle of the Qur'an as argued by Said Nursi in his work "The Miracles of the Qur'an" (otherwise known as The 25th Word). In this treatise, he highlighted forty different miraculous aspects of the Qur'an and stated that the greatest miracle lies in the inimitability of the Qur'anic eloquence - i.e. the fact that such rhetorical style cannot be copied or emulated in any way. Writing under the headings of "The Beauty And Wisdom of Composition", "Meaning of Wonderful Eloquence", "Wonderful Style Of Expression", "Wonderful Clarity Of Its Words" and "Majesty Of Exposition" - Nursi used various Quranic passages as examples as part of his study of eloquent rhetoric. He also found some original proofs with respect to some aspects of the Qur'an's eloquent style and rhetoric.

Keywords: Qur'ân, İ'jâz, İ'jâz of the Qur'ân, rhetoric, fluency, and authenticity

Giriş

Kur'ân'ın i'cazı üzerine çalışan müellifler onun mucizeliği konusunda ittifak etmekle birlikte, i'caz yönleri konusunda farklı rakamlar verirler. Esasen bu farklılıkların, bazı yönlerin birkaç yöne bölünmesinden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Said Nursi Kur'an'ın i'caz yönlerinin sınırsız¹ olduğunu söylemekle birlikte, eserlerinde genellikle onun "kırk vecihle mucize"² olduğunu ifade etmiştir.³

Said Nursi'nin Kur'an'ın i'cazı ile ilgili temel eseri, “*Mucizat-ı Kur'aniye Risalesi*” ismini verdiği ve *Sözler* isimli kitabında *Yirmibeşinci Söz* olarak neşrettiği risaledir. Bu risaleden önce, daha çok Kur'an'ın i'cazını açıklamaya yönelik olarak “*İşârâtü'l-İ'câz*”⁴ adlı tefsirini yazmıştır. Nursi bu eserinde Kur'an'ın beş vecihle mucize olduğunu ifade eder ve bunları şu şekilde sıralar:

1. Gâibden, istikbalden haber vermesi,
2. Ayetlerinde tenakuz, tehalüf, hata bulunmaması,
3. Nazım ile nesir arasında, ediplerce gayr-ı malûm bir üslubu ihtiyar etmesi,
4. Okur-yazar olmayan bir zâttan sudûr etmesi,
5. Tâkat-ı beşeriye fevkinde ulûm ve hakaiki ihata etmesi gibi pek çok şeylerdir.”⁵

Nursi'ye göre Kur'an bu beş yön itibariyle mucize olmakla birlikte, “*i'câzının en yüksek vechi, nazmındaki belâğattan doğmuştur. Evet Kur'an'ın bu nevi i'câzı, beşerin tâkatinden hariç bir derecededir.*”⁶ İ'câzü'l-Kur'an üzerine çalışan müellifler de yaklaşık olarak Kur'an'ın i'caz yönlerini bu noktalar üzerinde toplamışlar ve daha çok Nursi'nin yaptığı gibi onun belagati üzerinde durmuşlardır.

I. Belagat Kavramı

Belagat sözlükte “sözün fasih ve açık seçik olması” anlamına gelen bir maddedir. Terim olarak biri “meleke”, diğeri “ilim” olmak üzere iki manada kullanılmıştır. Meleke olarak belagat, sözün, fasih olmakla birlikte yer ve zamana da uygun olmasıdır. Başka bir ifade ile “sözün, halin gerektirdiği duruma uygun olması”⁷, yani bir fikrin sözlü veya yazılı olarak yerinde, yeterince ve zamanında ifade edilmesidir. Belagat insanda doğuştan var olan bir melekedir. Dolayısıyla belagat henüz ilim haline gelmeden önce meleke olarak şair, yazar ve hatiplerde hatta halkın dilinde vardı. Bu sebeple sonraları birer belagat terimi kabul edilecek olan teşbih, mecaz, istiâre, takdim, tehir, cinas, mutabakat vb. edebî sanatlar her dil ve kültürde daima kullanılmıştır. Nitekim belagatin meleke olarak bir hayli geliştiği Câhiliye devri sözlü edebiyatında, Kur'an-ı Kerim ve hadislerde bu ilme dair birçok örnek bulmak mümkündür.

İlim olarak belagat, düzgün ve yerinde söz söyleme usul ve kaidelerini inceleyen ilme verilen isimdir. Bu anlamda belagat ilmi, edebiyat kaideleri ve edebî sanatlarla ilgili meânî, beyân ve bedî' olmak üzere üç ana bölüme ayrılır.⁸

A. Meânî

Meânî, ma'nâ kelimesinin çoğuludur. Belagat ilminin, “sözün yerinde olma (muktezâ-i hâle uygunluk) şartlarını, sözü duruma ve yere göre uyarlama ilkelerini” inceleyen dalına meânî adı verilmiştir. Meânî'nin gelişim tarihi nahiv ilmi ve nazım teorisiyle yakından ilgilidir. Nitekim İ'câzü'l-Kur'an türü eserlerde beyân ilmi ağırlıklı olarak işlenmiş olmakla birlikte, îcâz ve türleriyle itnâb konusu

Kur'an'dan çeşitli örnekler verilerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Sıbeveyh, çoğunluğa göre meânî ilminin kurucusu sayılır. Zira o, Arap grammerinin günümüze ulaşan ilk eseri olan *el-Kitâb*'ında meânî ilmini ilgilendiren cümle tahlilleriyle cümlelerdeki takdim-tehir, tarif-tenkir, hazif ve bazı edatların anlamları gibi konulara yer veren ilk dilcidir.

Bazı âlimler Kur'ân-ı Kerîm'deki kelimelerle bu kelimelerin delâlet ettiği eşya, vasıf ve hareketler üzerinde düşünerek bunların bir kısmının son derece açık (muhkem), bir kısmının ise müphem (müteşâbih) olduğunu görmüşler ve daha ilk asırlardan itibaren “Beyânü'l-Kur'ân”, “Meânî'l-Kur'ân”, “İcâzü'l-Kur'an”, “Mecâzü'l-Kur'ân”, “Müşkilü'l-Kur'ân”, “İ'râbü'l-Kur'ân” vb. adlarla anılan çeşitli eserler yazmışlardır. Edebî sanatların tetkikine yönelik çalışmaların gerçek başlangıcı olan bu eserlerde daha ziyade kelime ile mana arasındaki münasebetler incelenmiştir.

B. Beyân

Sözlükte beyân “ortaya çıkmak, açık seçik olmak; açıklamak, anlaşılır hale getirmek” gibi manalara gelir. Terim olarak belagat ilminin bir anlamı değişik yollarla ifade etmenin usul ve kaidelerinden bahseden dalını ifade için kullanılır.

Bir edebiyat terimi olarak beyân, manayı ifadede lafzı açıklığa kavuşturmak için gereken melekeyi kazandıran, duygu ve düşünceleri değişik yollarla ifade etme usûl ve kaidelerini inceleyen ilim demektir. Bir dilde anlatılmak istenen manayı birbirinden farklı açıklık ve nitelikte ifade eden lafızlar vardır. Meselâ bir kimsenin cesur olduğu, “o cesurdur”, “o cesarete aslan gibidir”, “o aslan gibidir”, “o aslandır” sözleriyle anlatılabilir. Birincisi diğerlerinden daha açık ve herkesin kolayca anlayabileceği bir ifade şekli olmakla beraber hepsinin en zayıfıdır. Sonuncusu ise hepsinden kuvvetli, ancak diğerlerine göre açıklık derecesi en az olanıdır.

Beyân ilmi kişiye farklı söz ve usullerle meramını iyi ifade edebilme melekesini kazandırır. İfadelerdeki güç ve açıklık derecesi teşbih, mecaz, istiare ve kinaye ile değişir. Dolayısıyla beyan ilminin konusunu da bu edebî sanatlar ve farklı ifade yolları teşkil eder. Bu bakımdan bir anlatım aracı sayılan beyan, sözün kullanılış özelliğine göre bazı bölümlere ayrılır. Kelime gerçek anlamında kullanılıyorsa hakikattir. Gerçek anlamı dışında bir anlam ifade ediyorsa mecaz, teşbih ve istiare olur. Gerçek anlamı yanında daha etkili bir mecazî anlamda kullanılıyorsa kinaye adını alır. Beyân ilmînde ayrıca söz konusu ifade tarzlarından hangisinin daha belîğ olduğu üzerinde durulur ve genellikle mecazın hakikatten, istiârenin teşbih-ten, kinayenin de açık olarak söylemekten (sarih) daha belîğ olduğu kabul edilir.

Beyân ilminin gayesi, duygu ve düşünceleri yerine ve zamanına uygun bir şekilde ifade edebilmek ve edebî eserleri daha iyi anlamaktır.⁹

Özet olarak açıklık ve kapalılık bakımından birbirinden farklı olan anlatım biçimleriyle ifade etmenin ele alındığı disipline **beyân** denir.

C. Bedî'

Sözlükte bedî', "örneksiz ve modelsiz olarak bir şey icat eden, örneği ve modeli olmadan yaratılmış olan" anlamına gelir. Bir edebiyat terimi olarak bedî', edebî sanatlarla örülü ifadenin lafız bakımından kusursuz, mana bakımından makul ve aynı zamanda bir ahenge sahip olmasının usul ve kaidelerini inceleyen ilim demektir. Diğer bir ifadeyle belagat ilminin ifadeyi güzelleştirme usul ve kaidelerinden bahseden dalına bedî' denir. Kelimeyi mecazî anlamda kullanma (istiâre), bir kelimeyi iki manada kullanma (cinas), zıt anlamlı iki kelimeyi kullanma (mutâbâka), söz veya beyit sonundaki kelimeyi başında da kullanma (reddü'l-acüz ale's-sadr) ve belagati temin gayesiyle söze delil getirme (el-mezhebü'l-kelâmî) gibi hususlar bedî' ilminin konularındandır. Bunların dışında nesir ve nazmın güzelliğini sağlayan diğer sanatlar da bu ilmin alanına girer.¹⁰

Özet olarak, belagatin sözün yerinde olma şartlarını, sözü duruma ve yere göre uyarlama ilkelerini inceleyen dalına **meânî**, bu nitelikteki sözü, açıklık ve kapalılık bakımından birbirinden farklı olan anlatım biçimleriyle ifade etmenin ele alındığı disipline **beyân**, meânî ve beyân şartlarını taşıyan, sözü güzelleştiren sanatlardan bahseden dalına da **bedî'** (muhassinât) adı verilmiştir.

II. Kur'an'ın Belagati

Hız. Peygamber döneminde Arap Yarımadası'nda yaşayan insanlar çoğunlukla okuma-yazma bilmediklerinden, mefâhirlerini, tarihî olaylarını, güzel ahlaka dair yaşam öykülerini yazı yerine her biri belîğ birer ifade olan şiirle kayıt altına alıyorlardı. Derin anlamlı sözler, şiir ve belagatin câzibesıyla geçmiş nesillerin ağızından gelecek nesillere aktarılıyordu. Önemli olayları ve sözleri kayıt altına almanın gerektirdiği bu fitrî ihtiyacın bir sonucu olarak, bedevî Araplar arasında en çok fesâhat ve belagat revaçta idi. Öyle ki bir kabilenin belagatli bir edîbi, en büyük millî kahraman gibi telakkî ediliyordu. İnsanlar en çok onunla iftihar ederlerdi. İslâmiyet'ten sonra dünyayı zekâlarıyla idare eden zekî Arap kavmi, aralarında son derece revaç bulan ve medar-ı iftiharları olan hususları kayıt altına almak için şiddetle ihtiyaç duydukları belagat konusunda bütün milletlerden daha ileri ve daha yüksek bir seviyede bulunuyorlardı. Belagat o kadar kıymetli idi ki, bir edîbin bir sözü uğruna iki kavim savaşa başlar veya onun bir sözüyle sulh yaparlardı. Hatta içlerinden en değerli yedi edîbin "Muallâkat-ı Seb'a" adını verdikleri yedi kasidesini altın harflerle yazıp Kâbe'nin duvarına asmışlardı. Bu kasideler onların en önemli iftihar vesilelerindendi.¹¹

Musâ Aleyhisselam zamanında sihir, İsâ Aleyhisselam zamanında tıp ne derece revaçta ise Kur'an-ı Kerim'in nazil olduğu dönemde de belagat bu ölçüde revaçta idi. Peygamberlere verilen mucizelerin en önemlileri toplum arasında revaç-

ta olan şeyler cinsinden olduğu için, Hz. Peygamber'e verilen en önemli mucize de, kendi zamanında revaçta olan belagat cinsinden olmuştur. Bu da, nazil olduğu zamanda Arapların en yüksek derecede belagat sahibi olan ediplerini susturan Kur'an'dır.¹² Nitekim Kur'an'ın *وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ* "Eğer kulumuza indirdiğimiz şey hakkında bir şüpheniz varsa onun bir suresinin benzerini getirin"¹³ şeklinde meydan okumasına karşı, o günden bugüne hiç kimse onun en kısa suresinin dahi bir benzerini getirememiştir. Belagatiyle Kur'an hâlâ meydan okumaya devam etmektedir. Kur'an, onların damarlarına şiddetle dokunduğu ve defaatle muârazaya davet ettiği halde, kibir ve gururlarından başını göklere vuran o dâhîler, ona muâraza etmek için ağız açamayıp zelil bir şekilde boyunlarını eğmek mecburiyetinde kalmışlardır.¹⁴

Bediüzzaman'a göre Kur'an'ın belagati beş yönde ortaya çıkmaktadır: Nazmındaki hârika cezâlet, manasındaki harika belagat, üslubundaki hârika bedâat, lafzındaki hârika fesâhat ve beyanındaki berâat.

A. Nazmındaki Hârika Cezâlet

Kur'an'ın belagat yönlerinden birisi de, nazmında harika bir cezâlet ve meta-net bulunmasıdır.

Sözlükte cezâlet, büyük olmak, sağlam görüş sahibi olmak anlamına gelmektedir. Bir belagat terimi olarak cezâlet, söylenişleri sert ve kalın olduğu için kulakta kuvvetli tesir bırakan kelimelerin kullanılmasını ifade eder.

Kelimeler ses ve mana münasebetleri bakımından belagatta "elfâz-ı cezele" ve "elfâz-ı rakîka" diye ikiye ayrılmaktadır. Sadme, kazâ, rahşan, gazanfer, hitabet, gülbank, çekâçek gibi kelimeler telaffuzlarındaki kalınlık ve çarpıcılık dolayısıyla elfâz-ı cezeleden sayılmaktadır. Bunun aksini ise yumuşak ve ince telaffuzlarıyla kulağa okşayıcı bir tesir yapan elfâz-ı rakîka meydana getirir. Belagat anlayışında güzel yazma ve söylemenin birinci şartı, seçilen kelimenin ifade edilmek istenen şey ve manaya yakışması, ona uygun düşmesidir. Bundan dolayıdır ki savaş, kavgâ, hakaret, tehdit, korku vb. durumlar ifade edilirken ses ve ahenk bakımından bu hallere uygun düşecek kelimeler kullanmaya dikkat edilir. Bunlar anlatılanı hissettirip göz önünde canlandırmayı sağlar. Bu husus gerçekleştirildiğinde cezâlet meydana gelmiş olur. Sevgi, merhamet, şefkat, güzellik, hayranlık gibi hallerin ifadesinde ise kulakta elfâz-ı cezeleden çok farklı tesir bırakan, ince ve yumuşak sesli kelimeler kullanılır. Bir metnin baştan başa sadece elfâz-ı cezele veya elfâz-ı rakîkadan ibaret olması beklenemez. Esas olan, hal ve şartların gerektirdiği kelimeleri seçmek ve bunları yerli yerinde kullanmaktır. Kur'an-ı Kerim'de bu iki ifade tarzı da mevcuttur. Kıyamet gününden, cehennem azabından bahseden ayetlerde şiddet ifadesi olarak elfâz-ı cezele geçerken cennet, rahmet, lütuf ve mağfîret söz konusu olan ayetlerde de elfâz-ı rakîka yer almaktadır.¹⁵

Başka bir ifade ile cezâlet, sözün rekâketten uzak olması demektir. Rekâket de

sözün kusurlu olması, belagatten mahrum bulunması anlamına gelir.

Dil ve üslup yönünden Kur'an harikadır, nazmında harika bir akıcılık ve sağlamlık bulunmaktadır. Bir saatin, saati, dakikayı ve saniyeleri sayan milleri arasındaki nizam ne ise ve bu miller nasıl birbirlerini tamamlıyor ve birbirlerine destek veriyorsa, Kur'an-ı Kerim'in her bir cümledeki nazmı, kelimeleri arasındaki nizamı ve cümlelerinin birbirlerine karşı olan münasebetteki intizamı da böyledir. Bediüzzaman bazı örneklerle bu hususu şöyle açıklığa kavuşturur:

Birinci örnek:

وَلَنْ مَسْتَهُمْ نَفْحَةً مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ (And olsun ki, Rabbinin azabından küçük bir esinti onlara hafifçe dokunacak olsa)¹⁶ cümlesinde, Cenâb-ı Allah, azabının dehşetini göstermek için, en azının şiddetli tesirini gösterme yolunu tercih etmiştir. Zira bu cümlede azapla ilgili kelimelerin tamamı azlığı (taklîl) ifade ettiğinden, sonuç itibarıyla cümle de bütün heyetiyle azlığa delâlet etmektedir. İşte, وَلَنْ (lein =eğer) lâfzı, şek-şüphe (teşkîk) ifade eder. Şek azlığa bakar. مَسْ (messe) lâfzı, “azıcık dokunmak” demek olduğundan yine azlığı ifade eder. نَفْحَةً (nefhatün) lâfzı, maddesi bir kokucuk olup azlığı ifade ettiği gibi, sîgası da bire delâlet eder. Masdar-ı merre (bir şeyin bir kere meydana geldiğini ifade eden mastar) gramer kuralınca “biriçik” demektir, bu da azlığı ifade eder. نَفْحَةً (nefhatün)'deki belirsizlik (tenkîr) için olan tenvin de azlık için olup, “o kadar küçük ki, bilinmiyor” demektir. مِنْ (min) lâfzı, bir şeyin bir kısmı (teb'îz) içindir, “bir parça” demektir; bu lafız da azlığı ifade eder. عَذَابِ (azâbün) lâfzı, ceza manasını ifade eden nekâl ve ikâb kelimelerine nisbetle “hafif bir nevi ceza”dır ki, bu kelime de azlığa işaret eder. رَبِّكَ (Rabbike) lâfzı, Kahr, Cebbâr, Müntakîm'e bedel, yine şefkati ihsâs etmekle, azlığa işaret ediyor. İşte, bu kadar azlıktaki bir parça azap böyle tesirli ise, ikâb-ı İlâhî (ilâhî cezâ) ne kadar dehşetli olur, kıyas edebilirsiniz diye ifade eder. Bu cümledeki kelime ve harflerin her biri nasıl birbirine bakıp birbirlerine yardım ediyorlarsa, yine her biri kendi lisânıyla küllî maksadı da takviye etmekte ve ona bakmaktadır. Dolayısıyla bu ayet, lafzın maksada bakması açısından bir harikadır.¹⁷

İkinci örnek:

وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ (Kendilerine rızık olarak verdiklerimizden Allah yolunda başta bulunurlar.)¹⁸ ayeti, cümlenin geneli itibarıyla sadakanın kabul edilmesinin beş şartına işaret eder.

Birinci şart: Sadakaya muhtaç olmayacak derecede sadaka vermek ki, وَمِمَّا (mimmâ) lâfzındaki teb'îz (bir kısım) için olan مِنْ (min), bu şartı ifade eder.

İkinci şart: Ali'den alıp Veli'ye vermek değil, bilâkis kendi malından vermektir. Bu şartı رَزَقْنَا (razeknâ = bizim verdiğimiz rızık) lâfzı ifade ediyor. Bu ifade zekât verdiğiniz zaman “Size rızık olandan veriniz” anlamına gelir.

Üçüncü şart: Minnet etmemektir. Bu şartı رَزَقْنَا (razeknâ)'daki نَا (nâ) lâfzı işa-

ret eder. Yani, “Rızkı size veren Benim. Benim malımdan Benim kuluma vermenizde minnetiniz olamaz.” demektir.

Dördüncü şart: Öyle bir adama veresin ki, nafakasına sarf etsin. Sadakayı sefâ-het yolunda harcayanlara sadaka vermek makbul olmaz. Bu şarta **يُنْفِقُونَ** (yünfikûn = bağışta bulunurlar) lâfzı işaret ediyor.

Beşinci şart: Allah nâmına vermektir ki, **رَزَقْنَا** (razeknâ) lafzı bu anlamı ifade ediyor. Yani, “Mal Benimdir; Benim nâmıma vermelisiniz.” Bu şartlarla beraber, burada genişlik manası da bulunmaktadır. Yani, mal ile sadaka vermek makbul olduğu gibi, ilimle, sözle, fiil ve eylemle, nasihat ile de sadaka vermek makbul olur. **وَمِمَّا** (ve mimmâ) lâfzındaki **مَا** (mâ) kaydı, genellik (umûm) ifade etmesi sebebiyle bütün bu kısımlara işaret eder. Lafız mutlak (kayıtsız) olduğundan genellik (umum) ifade eder ve her şeyden sadaka ve zekât verileceğine bizzat delâlet eder. İşte, sadaka vermeyi ifade eden şu kısacık cümle, beş şart ile beraber, geniş bir dairesini akla bir ihsan olarak gösteriyor. Heyetiyle de bu manayı ihsâs ediyor.¹⁹

Kur'an'da böyle pek çok nazım vardır ki, kelimeleri birbirine bakar, birbirine karşılık verir, birbirine yardım eder ve hepsi birden aynı noktaya işaret ederek geniş bir daire oluştururlar.

Bediüzzaman kelimeleri birbirine bakan ve yardım eden iki örnek verdikten sonra, cümleleri birbirine bakan ve yardım eden örneklere geçer:

Üçüncü örnek:

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ (1) اللَّهُ الصَّمَدُ (2) لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ (3) وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ (4)

(De ki: O, Allah'tır, bir tektir. Allah Samed'dir. (Her şey O'na muhtaçtır; O hiçbir şeye muhtaç değildir). O'ndan çocuk olmamıştır (Kimsenin babası değildir). Kendisi de doğmamıştır (Kimsenin çocuğu değildir). Hiçbir şey O'na denk ve benzer değildir.)²⁰ sözleri, Kur'an'ın kısa surelerinden biri olan İhlâs suresinin cümleleridir. Bu surede üçü olumlu, üçü olumsuz olmak üzere altı cümle bulunur. Bu altı cümle, bir taraftan tevhidi altı mertebede ispat ederken, diğer taraftan şirkin de altı çeşidini reddetmektedir. Her bir cümle, diğer cümlelerin hem delilidir, hem neticesidir. Şu halde İhlâs suresinde, otuz adet İhlâs suresi kadar, muntazam ve cümleleri birbirini ispat eden delillerden mürekkep sure vardır.

Meselâ, beş cümlelerin, birinci cümlelerin delili ve neticesi olduğunu gösteren bir açılımı şöyledir:

قُلْ هُوَ اللَّهُ لَـنَـهٗ أَحَدٌ - لَـنَـهٗ صَمَدٌ - لَـنَـهٗ لَمْ يَلِدْ - لَـنَـهٗ لَمْ يُولَدْ - لَـنَـهٗ لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ

(De ki: O, Allah'tır, çünkü O, bir tektir. Çünkü O, Samed'dir. Çünkü O'ndan çocuk olmamıştır. Çünkü kendisi de doğmamıştır. Çünkü hiçbir şey O'na denk ve benzer değildir.)

Ayetler sondan itibaren ele alındığı zaman da birbirinin delili ve sonucu ol-

maktadırlar:

وَأَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ لَّانَهُ لَمْ يُولَدْ لَّانَهُ لَمْ يَلِدْ لَّانَهُ صَمَدٌ لَّانَهُ أَحَدٌ لَّانَهُ هُوَ اللَّهُ

(Hiçbir şey O'na denk ve benzer değildir. Çünkü kendisi doğmamıştır. Çünkü O'ndan çocuk olmamıştır. Çünkü O, Samed'dir. Çünkü O, bir tektir. Çünkü O, Allah'tır.)

Surenin bir başka açılımı da şöyledir:

هُوَ اللَّهُ فَهُوَ أَحَدٌ فَهُوَ صَمَدٌ فَهُوَ لَمْ يَلِدْ فَادَا لَمْ يُولَدْ فَادَا لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ

(O, Allah'tır. Öyleyse O, bir tektir. Öyleyse O, Samed'dir. Öyleyse O'ndan çocuk olmamıştır. Şu halde kendisi de doğmamıştır. Şu halde hiçbir şey O'na denk ve benzer değildir.)

Diğer açılımlar da buna kıyas edilebilir.²¹

Dördüncü örnek:

الَّذِي لَهُ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ

(Elif lâm mim. Şu yüce kitap ki, onda aslâ şüphe yoktur. O, Allah'ın emir ve yasaklarına karşı gelmekten sakınanlar için bir yol göstericidir.)²²

Bu iki ayet dört cümleden meydana gelmektedir. Bu dört cümlenin her birisinin iki manası vardır: Bir mana ile öteki cümlelerin delili olurken, diğer mana ile onların neticesi olmaktadır. Karşılıklı münasebetlerden on altı münasebet hattı ortaya çıkar ki, bu münasebetlerden de bu ayetin nazımının i'caz nakışı ortaya çıkar.

Bu örneklerden anlaşılacağı üzere Kur'an ayetlerinin çoğunda, diğer ayetlere bakar bir gözü ve onu gören bir yüzü vardır ki, bu şekilde onlarla manevî hatlar kuruyor ve i'caz nakışı dokuyor.²³

B. Manasındaki Harika Belagat

Kur'an'ın manasında da harika bir belagat vardır. Bediüzzaman Said Nursi bunun bazı örneklerini şöyle verir:

Birinci örnek:

سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ı tesbih eder. Onun kudreti her şeye gâliptir ve hikmeti her şeyi kuşatır.)²⁴ ayetindeki manevî belagati zevketmek isteyen kişi, kendisini, Kur'an'ın nuruna mazhar olmadan önce Câhiliye devrinde yaşayan bedeviler arasında farz etmelidir. O döneme gidince, her şeyin, cehalet karanlığı altında cansız tabiatın şuursuz perdesine sarılmış olduğunu görecektir. İşte böyle bir kişi bir anda Kur'an'ın semavî dilinden سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ (Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ı tesbih eder.) veyahut تَسْبِيحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ (Yedi gökle yer ve onların içindekiler

O'nu tesbih eder.)²⁵ gibi ayetlerini iştirince, o ölmüş veya uykuya dalmış olan koca kâinatın bütün mevcudatıyla ve cüzleriyle birlikte تُسَبِّحُ - سَبَّحَ (tesbih eder) sadasıyla nasıl dirildiğini ve nasıl uykudan uyanıp ayağa kalktığını görecek; karanlık gökyüzünde cansız bir ateş kütleli olan yıldızların ve yerde perişan vaziyette bulunan mahlukatın تُسَبِّحُ (tüsebbihu) sayhasıyla ve nuruyla, gökyüzünün bir ağız, bütün yıldızların birer hikmetli kelime, bütün hayvanların ve bitkilerin kelime-i şهادeti tesbih edasıyla dile getiren birer sözcük olduklarını müşahade edecektir. Birden her şey lerzeyle gelmiş, yaratıcılarını zikreden birer zâkir olmuştur.²⁶

İkinci örnek:

Cenâb-ı Allah şöyle buyuruyor:

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُتُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُتُوا لَا تَنْفُتُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ ﴿33﴾
فِي أَيِّ آيَةٍ رَبِّكُمْ تَكْذِبُونَ ﴿34﴾ يُرْسَلُ عَلَيْكُمْ شَوَاطِئُ مِنْ نَارٍ وَنَحَاسٍ فَلَا تَنْتَصِرُونَ ﴿35﴾ فِي أَيِّ آيَةٍ رَبِّكُمْ تَكْذِبُونَ ﴿36﴾

(Ey cinler ve insanlar topluluğu! Eğer göklerin ve yerin sınırlarından çıkıp gitmeye gücünüz yeterse, haydi, çıkın. Fakat Allah'ın vereceği bir kuvvet olmadan çıkamazsınız. • Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz? • Üzerinize saf ateşten bir alevle bakır gibi kızıl bir duman salınır da, birbirinize hiçbir yardımınız dokunmaz. • Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?)²⁷

وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحٍ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ (And olsun ki dünya semâsını Biz kandillerle süsledik. Şeytanlar için o kandilleri birer taş yaptık.)²⁸ ayetlerini dinle; bak ki, ne diyor? Diyor ki: “Ey acizliğine ve küçüklüğüne rağmen gururlu ve dik kafalı; zayıf ve muhtaç olmakla birlikte başına buyruk ve inatçı bir varlık olan insan ve cin! Eğer emirlerime itaat etmiyorsanız ve mülkümde de çıkmaya gücünüz yetiyorsa, haydi mülkümde çıkın. Yıldızların, ayların, güneşlerin emirber nefer gibi emrine itaat ettiği bir Sultan'a nasıl karşı gelebiliyorsunuz? Azgın halinizle öyle bir Sultan'a isyan etmiş oluyorsunuz ki, O'nun azametli ve itaatkâr askerleri vardır. Eğer şeytanlarınız dayanabilmiş olsaydı, onları dağ gibi güllelerle taşlardı. Hem bu inkârınızla öyle bir Mâlik-i Zülcelal'in memleketinde isyan ediyorsunuz ki, O'nun orduları, bırakın sizin gibi aciz varlıkları, dağ ve arz büyüklüğündeki kâfirleri dahi ateşli demirleri atıp dağıtabilirlerdi. Bu halinizle hem öyle bir kanunu yıkmış oluyorsunuz ki, arz büyüklüğündeki yıldızlar birbirleriyle o kanunla bağlıdır. Eğer Allah izin verirse o yıldızlar küre gibi gülleleri üzerinize yağdırabilirler.” Diğer ayetlerin mana kuvvetini, belâğatını ve ulvî ifadelerini buna kıyas edilebilirsin.²⁹

C. Üslubundaki Harika Bedâat

Bedâat, sözün bedî olması demektir. Yukarıda geçtiği üzere bedî de belagat ilminin ifadeyi güzelleştirme usul ve kaidelerinden bahseden dalının adıdır.

Kur'an'ın üslubunda harika bir bedâat, yani güzel bir ifade tarzı vardır. Onun

üslubu hem gariptir, hem bedîdir, hem acîbdir, hem muknîdir. Sözü ikna edicidir. O, hiçbir sure ve pasajında hiçbir kimseyi taklit etmediği gibi, hiç kimse de onu taklit edememiştir. Kur'an nasıl nazil olduysa, üslup bakımından bugün de aynı tarâveti, tazeliği, gençliği ve garâbeti muhafaza etmektedir. Meselâ, bazı surelerin başlarında şifreye benzer şekilde³⁰ الم - عسق - حم - يس - طه - الر - طه gibi mukattaât harfleri bulunmaktadır. Bedî bir üslup açısından bakıldığında bu harflerde birkaç i'câz parıltısı bulunduğu görülür. Surelerin başında zikredilen bu harflerde, mechûre, mehmûse, şedîde, rihve, zelâka, kalkale gibi isimlerle anılan her bir kısmından ortalama yarısı mevcuttur. İkiye bölünmesi mümkün olmayan kısmın hafif olanlarından daha çok olan yarıyı, ağırından ise daha az olan yarıyı ihtiva etmektedir. Şu girift ve birbiri içine girmiş olan harf kısımlarının her birinden yarıyı almak 200 ihtimalden bir ihtimaldir. Bu ihtimali de düşünerek tutturmak mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla harfleri bu şekilde seçmek beşer işi olmadığı gibi, buna tesadüf de karışamaz. Sure başlarında bulunan bu harfler, birer ilâhi şifre olup Kur'an'ın i'caz parıltılarını gösteriler. Harflerin sırlarını araştıran alimler ile araştırmacı velîler şu mukattaât harflerinden birçok mana çıkarmışlardır. Onlar bu harfler vasıtasıyla öyle hakikatlere ulaşmışlardır ki, onlara göre sadece bu hakikatler açısından bile mukattaât harfleri gayet parlak birer mucize sayılır. Biz onların sırlarına vakıf değiliz. Ayrıca bu hakikatleri herkesin görebileceği derecede ispat etmek de mümkün olamamaktadır.³¹

Netice itibariyle Kur'ân sure, maksat, ayet, kelâm (cümle) ve kelime bakımından farklı bir üsluba sahiptir.

1. Sure Bazında Üslubunun Özel ve Güzel Olması

Kur'ân'ın her bir suresi ayrı bir üsluba sahiptir. Uzunlukta ve kısalıkta birbirine yakın olan bir sureden diğer bir sureye geçilirken iki sure arasında üslup bakımından önemli bir fark vardır. Dolayısıyla her bir surenin üslubu kendine hasır.

Meselâ Amme Suresi, bedî bir üslupla ahiretten, haşirden, Cennet ve Cehennem hallerinden bahseder. Bu konulardan öyle hayret verici bir şekilde bahseder ki, şu dünyadaki her bir ilâhî fiilde ve her bir Rabbânî eserde ahirete bakan bir yüzün bulunduğunu ispat eder; kalbi de bu yönde ikna eder. Bu surenin üslup özelliklerinden bazılarını şöyle zikredebiliriz:

Surenin başında Kıyamet gününü ispat etmek için şöyle der: “Size yeryüzünü güzelce serilmiş bir beşik; dağları eviniz ve hayatınız için defneli bir direk, hazîneli bir kazık; sizi birbirini seven, ünsiyet eder birer çift; geceyi rahatça uyumanız için bir örtü; gündüzü maîşet meydanı; güneşi ışık saçan bir lamba ve ısı veren bir soba olarak yarattım. Bulutları âb-ı hayat çeşmesi gibi yapıp ondan suyu akıttım. Basit bir sudan rızkınızı taşıyan çiçekli ve meyveli bitkileri birbirinden farklı bir şekilde az bir zamanda ve kolayca icat eden Biziz. Öyle ise, hak ve batılın ayrıldığı kıyamet sizi bekliyor; o günü getirmek Bize ağır gelmez.” Dolayısıyla kı-

yamette dağların dağılması, semavatın parçalanması, Cehennem hazırlanması, Cennet ehline bağ ve bostan verilmesi gibi haller de kapalı bir şekilde ispatlanmış olur. Yüce Allah bu bağlamda manen şöyle der: “Mâdem Allah, gözünüz önünde dağ ve zeminde şu işleri yapar; ahirette dahi bunlara benzer işleri yapar.” Şu halde surenin başında sözü edilen “dağ”, kıyametteki dağların haline bakar; “bağ” da daha sonra ahirette gelecek olan bahçeye ve bağa bakar. Diğer konular da buna kıyas edilebilir. Cenâb-ı Allah’ın dünyadaki ilâhî fiilleri ile ahiret halleri arasında böyle bir ilişki olduğu görülünce, Kur’an’ın üslubunun da ne kadar güzel ve yüksek olduğu anlaşılır.³²

2. Maksat Bakımından Üslubunun Güzel ve Yüksek Olması

Maksat ve gaye bakımından da Kur’an’ın üslubunda garip bir güzellik vardır. Kur’an ayetlerinin birçoğunda gayet yüksek bir üslupla mevcudat üzerindeki ilâhî tecelliler anlatılır.

Birinci örnek:

قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعْزِزُ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ
الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (De ki: “*Ey mülkün sahibi olan Allah’ım! Sen mülkü dilediğini verirsin. Dilediğinden de mülkü çeker alırsın. Dilediğini aziz edersin, dilediğini zelil edersin. Hayır Senin elindedir. Şüphesiz Sen her şeye hakkıyla gücü yetersin.*”³³ ayeti, insan üzerindeki ilâhî şuûnâtı, gece ve gündüzün birbiri arkasından gelmesiyle ortaya çıkan ilâhî tecellileri, mevsimler üzerinde meydana gelen Rabbânî tasarrufları, yeryüzünde meydana gelen diriliş ve ölümlerde, haşır ve neşirlerde görünen Rabbânî icrâatı öyle yüksek, ulvî ve erişilmez bir üslupla açıklar ki, araştırmacıların ve aklını iyi kullanan bilginlerin akıllarını âdeta emri altına alır. Artık bundan sonra akıl için ayetin gösterdiği yoldan gitmekten başka ihtimal kalmaz. Kim bu tür ayetleri incelerse üzerindeki parlak ve geniş üslubu görür ve fark eder.³⁴ Bu tür ayetlerde, maksat açısından garip ve yüksek bir üslup vardır.

İkinci örnek:

وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَمَاءُ أَقْبِعِي وَغِيضَ الْمَاءِ وَفُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا
لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ (Ve denildi ki: “*Ey yer, suyunu yut. Ey gök, suyunu tut.*” *Su çekildi, iş bitirildi ve gemi Cûdî dağına oturdu. Ve “Zâlimler gürûhu Allah’ın rahmetinden uzak olsun” denildi.*)³⁵ ayeti, yüksek ve âlî üslubuyla belagat denizinden bir damla hükmündedir. Bediüzzaman bir temsil ile bu hakikati şöyle izah eder:

Büyük bir komutan büyük bir harpte zafer kazandıktan sonra ateşe devam eden askerine “Ateş kes!” ve hücum eden ordusuna “Dur!” diye emrettiğinde ateş kesilir, hücum durur. Sonra “Galip geldik, iş bitti. Bayrağımız düşmanın merkezindeki yüksek kalesinin başında dikildi. Eşfelü’s-sâfilîne (Cehennem’in en aşağı mertebesine) giden o edepsiz zâlimler cezalarını buldular” der. Aynen öyle de, Padişah-ı

Bîmisâl, yere ve göğe, Nûh kavmini cezalandırmak için emir vermiş; vazifelerini yaptıktan sonra onlara şöyle ferman ediyor: “Ey arz, suyunu yut; ey semâ, dur, işin bitti! Su çekildi. Dağın başında ilâhî emir gereğince çadır vazifesini gören gemisi kuruldu. Zâlimler cezalarını buldular.” Gerçekten burada Arapça ifadede üslubun ulviyeti açıkça görünüyor. “Zemin ve gök iki itaatkâr asker gibi emir dinler, itaat ederler” deniliyor. İşte bu üslup işaret eder ki, insanın isyanından dolayı kâinat kızıyor. Semavat ve arz hiddete geliyor. Bu işaretlerle der ki: “Yer ve gök gibi iki itaatkâr askerin emrine hazır olduğu bir Zât’a isyan edilmez, edilmemeli.” Bu üslubuyla ayet dehşetli bir tehdit ve sakındırmayı ifade eder. Ayette, tufan gibi dünya çapındaki bir hadise bütün gerçekliği ve sonuçlarıyla birlikte birkaç cümlede îcâzlı, i’câzlı, cemâlli, icmâlli bir tarzda beyan edilmiş. Kısa olmakla birlikte yüksek manaları ifade eden bu ayet karşısında herkes susmuş, karşısında hayretle eğilmiş ve onun bir benzerini getirme imkânını bulamamıştır. Diğer ayetler de belâgat denizinin diğer katreleri ve damlaları hükmündedir.³⁶

3. Pasaj Bütünlüğü Bakımından Üslubunun Güzel ve Yüksek Olması

Cenâb-ı Allah buyuruyor:

إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ﴿١﴾ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ ﴿٣﴾ وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ﴿٤﴾ وَأَذِنَتْ ﴿٥﴾ (Gök yarıldığında • Rabbinin emrine boyun eğdiğinde -ki ona lâayık olan da budur. • Yer dümdüz edildiğinde. • İçinde ne varsa atıp boşaldığında. • Rabbinin emrine boyun eğdiğinde- ki ona lâayık olan da budur.)³⁷ İnşikâk suresinin bu ilk beş ayetinde yer ve göğün Cenâb-ı Allah’ın emrine karşı mutlak itaat içinde oldukları yüksek ve âlî bir üslupla anlatılmaktadır. Şöyle ki: Nasıl ki büyük bir komutanın, biri cephedeki savaş işlerini yürütmek, diğeri askere alımları ve terhis işlerini düzenlemek için iki askerlik dairesi bulunur. Savaş bittikten sonra bu iki daireyi tebdil edip başka işlerde kullanmak için o komutan bu iki daireye yönelir. O dairelerin her biri hizmetçilerinin lisaniyla şöyle derler: “Ey komutanım! Bize biraz mühlet ver ki, eski işlerin ufak-tefeklerini, pılı-pırtılarını toplayıp dışarı atalım, içerisini temizleyelim; temizlik işini tamamladıktan sonra teşrif ediniz. Şimdi de her şeyimizle senin hizmetindeyiz, hazır duruyoruz. Buyurun! Ne yapmak isterseniz yapınız! Emrine boyun eğdik. Çünkü senin yaptığın bütün işler hak, doğru, güzel ve halkın menfaatindedir.” Bunun gibi yer ve gök de, iki adet teklif, tecrübe ve imtihan dairesi olarak açılmıştır. İmtihan müddeti bittikten sonra yer ve gök, teklif dairesindeki eşyasını ilâhî emirle bir tarafa atıp şöyle derler: “Ey Rabbimiz! Buyurun, bizi hangi maksatla istihdam etmek istiyorsan et. Bizim hakkımız ve vazifemiz sana itaattir. Her yaptığın şey doğrudur, haklıdır.” İyice dikkat edildiğinde bu ayetlerde haşmetli ve âlî bir üslupla bu manaların anlatılmış olduğu görülür.³⁸

4. Kelimeleri Bakımından Kur'ân'ın Yüksek ve Güzel Bir Üsluba Sahip Olması

Kur'an, cümleleri bakımından yüksek ve güzel bir üsluba sahip olduğu gibi, kelimeleri bakımından da aynı üsluba sahiptir.

Birinci örnek:

وَالْقَمَرَ قَدَرْنَا مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ (Aya gelince, onun için de menziller takdir ettik ki, kurumuş hurma dalının ince yay halini alıncaya kadar inceler.)³⁹ ayetindeki “ke'l-urcûni'l-kadîm = Kurumuş hurma dalının ince yay hali gibi” lafzında şöyle lâtif bir üslup vardır:

Ay'ın birkaç çeşit menzili ve yörüngesi vardır ki, bunlardan biri Süreyyâ yıldızlarının dairesidir. Ayette hilâl halindeki Ay, hurmanın eskimiş, kurumuş beyaz bir dalına benzetilmiştir. Bu teşbih ile şöyle bir mana anlatılmak istenmiştir: Göğün mavi perdesi arkasında sanki bir ağaç bulunmaktadır. Bu ağacın beyaz, sivri, nurânî bir dalı (hilal), perdeyi yırtıp başını çıkarmışa benzer. Süreyyâ, o dalın bir salkımı, diğer yıldızlar da o gizli yaratılış ağacının birer nurlu meyvesi gibidir. Kur'an bu ayeti işitenin hayaline böyle bir görüntü takmakta ve hayalî gözüne bunu göstermektedir. Çölde yaşayan ve geçim vasıtalarının en önemlisi hurma ağacı olan bedevilerin nazarında böyle bir hayal, son derece güzel, uygun, latîf ve ulvî bir üslupla ifade edilmiştir. Gerçekten sahrada yaşayan bedeviler bu ayetin edebî zevkini fazlasıyla hissederler.⁴⁰

İkinci örnek:

وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَّهَا (Güneş de onlar için bir delildir ki, kendisine tâyin edilmiş bir yere doğru akıp gider.)⁴¹ ayetindeki “tecrî” kelimesi şöyle yüksek bir üsluba pencere açar: *Tecrî* lâfzıyla, yani “Güneş döner” tâbiriyle ayet, kış ve yazın, gece ve gündüzün muntazam bir şekilde birbiri arkasından gelmelerinde ilâhî kudretin tasarrufu bulunduğunu hatırlatır. Böylece okuyana ve dinleyene Yaratıcı'nın azametini ve yüceliğini bildirir; nazarları Kudret Kalemi'nin mevsim sayfalarında yazdığı Samedânî mektuplarına çevirir. Hâlık-ı Zülcelâlin hikmetli işlerini göstermek ancak böyle güzel bir üslupla mümkün olabilir.⁴²

Hem, “ve'-ş-şemsü tecrî” tâbiri, gece ve gündüzün, kış ve yazın birbiri arkasından gelmelerinde insanı hayrete düşüren muntazam tasarrufu gözlemlere hatırlatır ve bu hatırlatmayla rubûbiyetinde münferit (tek) olan Sâniin yüce kudretini zihinlere nakşeder. Demek o Zat, beşerin zihnini, güneş ve ay noktalarından gece ve gündüz, kış ve yaz sayfalarına çevirir ve o sayfalarda yazılan olayların satırlarına nazar-ı dikkati celb eder. Evet, Kur'ân, güneşten güneş olması hasebiyle bahsetmiyor, bilakis onu ışık saçan bir varlık olarak yaratan Zât'ı hatırlatmak için bahsediyor. Hem, güneşin insana lüzumsuz olan mahiyetinden bahsetmiyor, belki güneşin vazifesinden bahsediyor ki, san'at-ı Rabbâniyenin intizamına bir

zemberek ve hilkat-i Rabbâniyenin nizâmına bir merkez, hem Nakkaş-ı Ezelî'nin gece ve gündüz ipleriyle dokuduğu eşyadaki san'at-ı Rabbâniyenin insicâmına bir mekik vazifesi yapıyor. Kur'an'ın diğer kelimelerini de bunlara kıyas edebilirsin. Âdetâ basit, alışılmış birer kelime iken, latîf mânâların definelere birer anahtar vazifesini gördükleri müşahede edilmektedir.⁴³

Üçüncü örnek:

وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا (Güneşi de bir kandil olarak asmıştır.)⁴⁴ ayeti, “sirâc” (lamba) kelimesiyle şöyle bir üsluba pencere açar: Şu âlem bir saraydır. İçindeki eşya ise insanlar ve diğer hayat sahibi varlıklar için hazırlanmış yiyecekler, içecekler, gerekli ve süslü eşyalardır. Güneş de, bir lamba ve mum olarak onların hizmetine verilmiştir. Aslında bu hal, Yaraticı'nın ne kadar haşmetli olduğunu ve insana ne büyük ihşanda bulunduğunu gösteren bir durumdur. Aynı zamanda bu hal bir tevhid delilidir. Müşriklerin parlak bir mâbud zannettikleri güneş, insanların ve canlıların hizmetine verilmiş bir lamba, cansız bir mahlûktur. Şu halde sirâc tabiri, Yaraticı'nın azamet-i rububiyetindeki rahmeti hatırlatır, o rahmetin genişliği ve büyüklüğüyle insana olan ihşanınin büyüklüğünü ifham eder, o ifham ile saltanatının haşmetindeki keremini ihşas eder ve bu ihşas ile de vahdaniyeti i'lâm eder, bildirir; mânen şöyle der: “Cansız, şuursuz ve başkasının emrine verilmiş bir lamba, hiçbir yönüyle ibadete layık olamaz.”⁴⁵

Dördüncü örnek:

Kur'an'ın üslubunun yüksek, ulvî ve parlak olduğunu gösteren en iyi örneklerden biri de فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ (Artık emrolunduğun şeyi açıkla)⁴⁶ ayetidir. Nitekim bir bedevî, Müslüman olmadan önce bu ayeti işittiği zaman secdeye kapanmış.⁴⁷ Bunun üzerine ona “Sen Müslüman mı oldun?” diye sormuşlar. O, “Hayır! Müslüman olmadım. Fakat ben bu sözün belagatine secde ediyorum” diye cevap vermiş. Bu olayda olduğu gibi bazen Kur'an'ın bir tek ayeti insanı meftûn edip kendine bağlayabilir.⁴⁸

D. Lafzındaki Harika Fesâhat

1. Fesâhatın Anlamı

Fesâhat sözlükte “açık seçik olma, havanın açık ve berrak olması, sütün yüzünü kaplayan köpükten arınıp saf ve halis olması” manalarına gelir. Bundan hareketle “sözün kusurlardan arınmış olması”na fesâhat; böyle bir söze veya onu söyleyene de fasîh denilmiştir. Fesâhat önceleri belagat, beyân ve berâat kelimeleriyle eş anlamlı olarak “güzel ve etkili söz” manasında kullanılırken, daha sonra lafız güzelliğine fesâhat, mana güzelliğine belagat, berâat ve beyân denilmeye başlanmıştır.

Bir sözün fasîh sayılabilmesi için fesâhata engel olan kusurları taşımaması gerekir. Bu kusurlar lafza ve manaya ait olmak üzere ikiye ayrılır.

Lafza ait başlıca kusurlar şunlardır:

- a. Tenâfür, yani bir kelime veya cümlenin zor telaffuz edilmesi.
- b. Kelimenin morfolojik yapısının kural dışı olması. Buna, kıyasa muhalefet de denir.
- c. Lafzî ta'kid, yani bir ibareyi oluşturan kelimelerin maksadın anlaşılmasını güçleştirecek şekilde sıralanması.
- d. Kelimenin veya cümlenin kulak tırmalayıcı bir söylenişi olması (kerâhet-i sem'). Bazı kelimelerin telaffuzu kolay olmasına rağmen çıkardıkları sesler ahenkli olmayabilir.
- e. Harf veya hecelerinin fazlalığı sebebiyle kelimenin uzun olması.
- f. Za'f-ı te'lif, yani cümleyi oluşturan öğelerin sıralanışının söz dizimi kurallarına aykırı olması.
- g. Gereksiz tekrarlar. Cümlede herhangi bir kelimenin hoşça gitmeyecek ve yeni bir anlam katmayacak biçimde tekrar edilmesiyle tekit, atıf, sıfat türü kelimelerde eş anlamlıların tekrarı cümlenin fasih sayılmasına engel olur.
- h. Zincirleme isim tamlamaları (tetâbu' -i izâfât).

Manaya ait başlıca kusurlar da şunlardır:

- a. Garâbet. Kimsenin duymadığı, kullanmadığı, anlamı ancak sözlüklerde bulunan nadir ve garip kelimelerin kullanılması.
- b. Mânevî ta'kid. Sözü anlamının hatalı mecaz, istiare ve kinayelerin kullanılması gibi sebeplerle kapalı olması, âdetâ kördüğüm haline gelmesi.
- c. Bunların dışında, övgü ve yergilerin ilgili kelime ve tabirlerle yapılması; mecaz, istiare, kinaye ve teşbih gibi edebî türlerin yerinde kullanılması; şiir, mektup ve hitabelerde gereksiz ilmî terimlere yer verilmemesi; ibarenin kelimeleri arasında cinas, tıbâk, seci, tenasüb, mürâât-ı nazîr gibi lafız ve anlam ilgilerinin bulunması; gereksiz itnâb, haşiv ve ziyadedden uzak olarak sözün veciz bir biçimde ifade edilmesi de fesahatin şartlarından sayılmıştır.

Fesahate aykırı görülen hataları yapmamak için lügat, sarf, nahiv, meânî, beyân ve bedî gibi edebiyat ilimlerini iyi bilmenin yanında özel yeteneğe ve dil zevkine sahip olmak gerekir.⁴⁹

Kısacası fesahat, lafız ve mana bakımından sözün kusursuz ve açık olması anlamına gelen bir belagat terimi olarak kullanılmaktadır.

2. Kur'ân'ın Fesahati

Kur'ân'ın lafzında harika bir fesahat vardır. Kur'ân mana yönüyle beyân ilmi-

nin gerektirdiği üslup bakımından fevkalâde belîğ bir kitap olduğu gibi, lafzında da gayet selîs bir fesahat vardır. Fesahatinin kesin olarak var olduğunun iki delili vardır. Birincisi ne kadar okunsa hiç usandırmaması, ikincisi ise fasîh bir kelâm oluşu konusunda beyân ve meânî âlimlerinin kesin şahitlikleridir. Şahitlik eden âlimler de öyle sıradan insanlar olmayıp belagat ilminde dehâ seviyesinde olan bilginlerdir.

Kur'an, binler defa tekrar edilse usandırmıyor, bilakis daha çok lezzet veriyor. Küçük ve basit bir çocuğun hafızasına ağır gelmiyor; onu hıfzedebiliyor. Küçük bir sözden rahatsız olan en hastalıklı bir kulağa nâhoş gelmiyor, tersine hoş geliyor. Ölmek üzere olan kişinin damağına şerbet gibi oluyor; zezem suyundan aldığı aynı lezzeti kulağı ve dimağı alabiliyor.

Usandırmamasının hikmetli bir sırrı şudur: Kur'an, kalpler için kût ve gıdâ, akıllar için kuvvet ve zenginlik, ruhlar için su ve ışık, nefisler için deva ve şifa olduğundan usandırmaz. Her gün ekmek yeriz, usanmayız; fakat en güzel bir meyveyi her gün yesek, usandıracak. Demek Kur'an, hak ve hakikat, doğruluk ve hidayet, harika bir fesahat olduğundandır ki, usandırmıyor. Daima gençliğini muhafaza ettiği gibi, tarâvetini, tazeliğini, halâvetini ve tatlılığını da muhafaza ediyor. Hatta Kureyş reislerinden müdakkik bir belîğ, müşrikler tarafından, Kur'an'ı dinlemek için gitmiş. Dinlemiş, dönmüş, demiş ki: "Şu kelâmın öyle bir tatlılığı ve tazeliği var ki, beşer sözüne benzemez. Ben şâirleri, kâhinleri tanıyorum, biliyorum. Bu kelam, hiçbir şekilde onların sözlerine benzemiyor; olsa olsa bize tabi olan halkı kandırmak için sihirdir, demeliyiz."⁵⁰ İşte, Kur'an-ı Hakîm'in en inatçı düşmanları bile fesahatine hayran oluyorlar.

Bediüzzaman Said Nursi, Kur'an-ı Hakîm'in ayetlerinde, sözlerinde, cümlelerinde fesahat sebeplerini izah etmenin çok uzun gideceğini ifade ederek, yalnız bir ayetteki harflerin özelliklerinden ortaya çıkan selâset ve fesahati ve bu ayet üzerinde parlayan i'câz ışığını göstermek için tek bir örnek vermekle yetinir: *(Sonra Allah, bu kederin⁵¹ ardından size bir emniyet, bir uyku verdi de, içinizden ihlâs ile imân etmiş olanları o uyku sarıverdi.)⁵²* ayetinde birçok harf bulunmaktadır. Sakîl ve ağır harfler bütün kısımlarıyla birlikte bu ayette toplanmış olduğu halde, ayetin selâsetini ve akıcılığını bozmamış; bilakis bu durum söze, revnak ve muhtelif tellerden çıkan, birbirine uygun ve birbirini destekleyen bir fesâhat nağmesi katmış. Şu i'câz lem'asına ve parlıtısına dikkatle bak: Hece harflerinden yâ ile elif en hafif ve birbirine çevrildiği için iki kardeş gibi herbiri yirmi bir kere tekrar edilmiş. م (mim) ile ن (nun)⁵³ birbirinin kardeşi olduğu ve birbirinin yerine geçtiği için herbiri otuz üç defa zikredilmiştir. ش (şin), س (sin) ve ص (sad) harfleri, mahreç (harfin çıkış yeri), sıfat ve ses bakımından kardeş oldukları için herbiri üç defa; غ (gayn) ve ع (ayn) harfleri kardeş oldukları halde, ع daha hafif olduğu için altı defa, غ daha ağır olduğu için onun yarısı kadar olmak üzere üç defa zikredilmiştir.

ز (ze), ذ (zel), ظ (zı) ve ط (tı) harfleri mahreç, sıfat, ses bakımından kardeş oldukları için, herbiri ikişer defa; (lam) ل ve ا (elif) harfleri لا (lâ) şeklinde birleştikleri zaman ا (elif)'in لا şeklindeki hissesi ل (lam)'ın yarısı kadardır. Bundan dolayı ل (lam) kırk iki defa, ا (elif) onun yarısı kadar olmak üzere yirmi bir defa zikredilmiştir. Hemze ء ile ا (elif) mahreççe kardeş oldukları için, hemze⁵⁴ on üç; ا (elif) bir derece daha hafif olduğu için, on dört defa; ك (kef), ف (fe) ve ق (kaf) harfleri kardeş oldukları ve ق (kaf)'ın bir noktası fazla olduğu için ق on; ف dokuz, ك dokuz; ب (be) dokuz, ت (te) on iki - ت' nin derecesi üç olduğu için on iki defa- zikredilmiştir. ر (râ), ل (lam)'ın kardeşidir, fakat ebced hesabına göre ر (râ) nın simgesel karşılığı iki yüz, ل (lam)'ın otuzdur; altı derece yukarı çıktığı için altı derece aşağı düşmüştür. Hem, ر telâffuzca tekerrür ettiğinden sakîl (ağır) olup, yalnız altı defa zikredilmiştir. ت, ث (se), ح ve خ harfleri ağır oldukları ve onları da zikretmenin bazı uygun yönleri bulunduğu için birer defa zikredilmiştir. و (vav), ح (hâ)'dan ve hemze'den daha hafif ve ى (yâ)'dan ve ا (elif)'ten daha sakîl (ağır) olduğu için on yedi defa olmak üzeri sakîl hemze'den dört derece yukarı, hafif ا'ten dört derece aşağı zikredilmiştir.

Ayette harflerin ölçülü bir şekilde yer alması, harflerin özelliklerine göre aralarında uygun bir münasebet bulunması, ince bir hesabın, dakik bir planın var olduğunu gösterir. Bu durum iki kere ikinin dört etmesi kesinliğinde Kur'an'ın beşer tarafından yapılamayacağına, harfler arasındaki bu münasebeti kurmaya beşer aklının yetmeyeceğine delildir. Tesadüfün de bu işe karışması muhaldir. Harfler arasında görünen acîb intizamın, garîb nizamın, selâsetin, akıcılığın ve lafızlar üzerinde görünen fesâhatın hiç şüphesiz daha başka hikmetleri de vardır. Mâdem Kur'an'ın harflerinde böyle bir intizam gözetilmiş, elbette kelimelerinde, cümlelerinde, mânâlarında da öyle esrarlı bir intizam, öyle nurlu bir insicam gözetilmiştir ki, göz görse “Mâşaallah,” akıl anlasa “Bârekâllah” diyecektir.⁵⁵

E. Beyânındaki Berâat

Berâat sözlükte “üstün olmak, üstün gelmek” anlamına gelir. Bediüzzaman'ın ifadesiyle berâat, “tefevvuk, metanet ve haşmet” demektir.

Berâat kelimesi belagatte daha çok “berâet-i istihlal” adı verilen edebî bir sanat için kullanılır. Berâet-i istihlâl de, “bir esere konuyla ilgili ifadeler kullanarak güzel bir üslupla başlamak” anlamına gelir. Bir terim olarak berâet-i istihlâl, nazım ve nesirde maksada ve muhtevaya işaret eden kelime ve deyimlerin yardımıyla konuya ilgi çekici güzel bir üslupla başlama sanatıdır. Maksada işaret eden kelime ve deyimlerin nazım ve nesrin ortasında yer almasına ise telmih denir.⁵⁶

Kur'an'ın beyânındaki berâat, yani tefevvuk, üstünlük, metânet, sağlamlık ve haşmet onun i'cazını gösteren yönlerinden birisidir. Nazmında cezâlet, lâfzında fesahat, manasında belagat, üslubunda bedâat olduğu gibi, beyânında da yüksek bir berâat vardır. Kur'an'ı Kerim'in beyanı, terğîb ve terhîb (teşvik ve korkutma),

medih ve zemm (övme ve kötöleme), ispat ve irşâd, ifhâm ve ilzam gibi sözün bütün kısımları ve hitabet tabakaları bakımından en yüksek mertebededir.⁵⁷

1. Tergîb ve teşvik makamında zikredilen ayetlerden bir örnek:

Cenâb-ı Allah İnsân Suresinin başında şöyle buyuruyor: هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ (İnsan üzerinden öyle bir devir geçti ki.)⁵⁸ Bu beyân üslubu, bir nevi surenin mealinin elbisesini giymiştir. Kur'an'ın bu beyânı, Cennetteki Kevser havuzunun suyu gibi hoş, selsebil çeşmesi gibi selâsetle akar; Cennet meyveleri gibi tatlı, huri elbisesi gibi güzeldir.⁵⁹

2. Terhîb ve tehdîd makamında zikredilen ayetlerden bir örnek:

Cenâb-ı Allah Gâşiye Suresinin başında şöyle buyuruyor: هَلْ أَتَيْكَ حَدِيثُ الْعَاشِيَةِ (Dehşeti her şeyi kaplayan kıyâmetin haberi sana geldi mi?)⁶⁰ Kur'an'ın bu beyan üslubu, muhataba, dalâlette olanların beyninde kaynayan kurşun gibi, dimağını yakan ateş gibi, damağında yanan zakkum gibi, yüzüne saldıran Cehennem gibi, midesinde acı veren dikenli darî' gibi tesir eder. Yüce bir Zâtın tehdidini gösteren Cehennem gibi bir azab memurunun öfkesinden ve gayzından parçalanmak vaziyetini alarak تَكَادُ تَمَيَّرُ مِنَ الْعَيْظِ (Neredeyse öfkeden parçalanacak!)⁶¹ demesi, o Zâtın terhibi ve korkutmasının ne kadar dehşetli olduğunu gösterir.

3. Medih ve övgü makamında zikredilen ayetlerden bir örnek:

Fâtiha Suresi اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ (Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.)⁶² kelâmıyla başladığı gibi bu ifade daha dört surenin başında bulunur. Kur'an'ın bu beyanı güneş gibi parlak,⁶³ yıldız gibi zinetli ve süslü, semâvât ve zemin gibi haşmetli, melekler gibi sevimli, dünyada yavrulara rahmet gibi şefkatli, âhirette Cennet gibi güzeldir.⁶⁴

4. Zem, zecir, kötöleme ve sakındırma makamında zikredilen ayetlerden bir örnek:

Aziz ve Celîl olan Allah şöyle buyuruyor: أَيُّجِبُّ أَحَدَكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ (Sizden biri, ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı?)⁶⁵ ayeti gıybet etmeyi kademeli olarak altı derece kötüler ve altı derece gıybetten şiddetle bir şekilde sakındırır. Şöyle ki: Malumdur; ayetin başındaki hemze, sormak, “âyâ” manasındadır. Bu sorma manası, su gibi ayetin bütün kelimelerine girer.

İşte birincisi hemze ile der: “Âyâ, suâl ve cevap mahalli olan aklınız yok mu ki, bu derece çirkin bir şeyi anlamıyor?”

İkincisi: أَيُّجِبُّ lâfzı ile der: “Âyâ, sevmek, nefret etmek mahalli olan kalbiniz bozulmuş mu ki, en menfur bir işi sever.”

Üçüncüsü: أَحَدَكُمْ kelimesiyle der: “Cemaatten hayatını alan sosyal hayatınıza ve medeniyetinize ne olmuş ki, gıybet gibi hayatınızı zehirleyen bir ameli kabul eder?”

Dördüncüsü: *أَنْ يَأْكُلَ حَمَمٌ* kelâmıyla der: “İnsanlığınıza ne olmuş ki, böyle canavarcasına, arkadaşınızı dişle parçalayabiliyorsunuz?”

Beşincisi: *أَخِيهِ* kelimesiyle der: “Hiç rikkat-i cinsiyeniz, hiç sıla-i rahminiz yok mu ki, böyle çok cihetlerle kardeşiniz olan bir mazlumun mânevi şahsını insafsızca dişliyorsunuz. Hiç aklınız yok mu ki, kendi âzânınızı kendi dişinizle deli-divâne gibi ısırtıyorsunuz?”

Altıncısı: *مَيْتًا* kelâmıyla der: “Vicdânınız nerede, fitratınız bozulmuş mu ki, en muhterem bir halde bir kardeşine karşı, etini yemek gibi en kötü ve çirkin bir işi yapıyor?” Demek kötüleme ve gıybet; aklen, kalben, insaniyeten, vicdânen, fitraten, asabiyeten ve milliyeten mezmumdur, kötülenmiştir. İşte bak; şu ayetin, gayet kısa bir ifade ile altı mertebede kötulemeyi kötulemekle i'câzkârâne altı derece o cürümden ve kötülükten insanı sakındırdığını gör.⁶⁶

5. İspat makamında zikredilen ayetlerden bazı örnekler:

Birinci örnek:

Cenâb-ı Allah buyuruyor:

فَانظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَةِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحِي الْمَوْتِ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (Şimdi bak Allah'ın rahmet eserlerine: Yeryüzünü ölümünün ardından nasıl diriltiyor. Bunu yapan, elbette ölüleri de öylece diriltecektir; O her şeye hakkıyla kâdirdir.)⁶⁷ Bu ayet haşri ispat ve onun gerçekleşmesini aklen uzak görenlerin bu düşüncelerini ortadan kaldırmak için öyle bir beyân tarzı ortaya koyar ki, artık bu sözün üstünde haşri ispat için kullanılan başka bir söz olamaz. Şöyle ki: “Her bahar mevsiminde üç yüz bin çeşit bitki nihayet derecede birbirine karışmış olduğu halde nihayet derecede intizam ve temyiz ile hiç karışmadan yeniden dirilir ve beşerin gözüne üçyüz bin haşir numunesini gösterir. Bunları böyle yapan Zâta, elbette haşir ve kıyâmet ağır olamaz,” der.

Hem yeryüzü sayfasında yüzbinler çeşit bitkiyi hep birlikte birbiri içinde kudret kalemıyla hatasız ve kusursuz şekilde yazması, Vâhid-i Ehad'in sikkesi olduğundan, şu ayet vahdâniyeti güneş gibi ispat etmekle beraber, kıyamet ve haşri de güneşin doğuşu ve batışı gibi kolay ve kesin bir şekilde gösterir.

İkinci örnek:

كَافٌ وَالْقُرْآنَ الْمَجِيدَ (Kâf. Şerefli Kur'an'a andolsun ki)⁶⁸ ayeti, öyle parlak, güzel ve yüksek bir şekilde haşri ispat eder ki, baharın gelmesi seviyesinde insana kesin bir kanaat verir. Hemen birkaç ayet sonra kâfirlerin, çürümüş kemiklerin diriltilmesini inkâr ederek “Bu acip bir iştir, olamaz” demeleri karşısında Cenab-ı Allah onlara şöyle diyor:

أَقَلَّمُ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَرَٰيْنَاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ (Üstlerindeki göğe bakmazlar mı? Onu nasıl bina ettik, nasıl donattık! Onda hiçbir düzensizlik ve eksik-

lik yoktur).⁶⁹ Bu ayetten كَذَلِكَ الْخُرُوجُ (İşte (dirilip kabirlerden) çıkış da böyledir)⁷⁰ şeklinde biten ayete kadar olan beyan, su gibi akıyor, yıldızlar gibi parlıyor. Hurmanın insana hem zevk vermesi hem rızık olması gibi, bu ayetler de kalbe mânevi bir lezzet veriyor.⁷¹

Üçüncü örnek:

İspat makamının kısa, özlü ve i'cazlı örneklerinden biri de,

﴿قَالَ مَنْ بُحِيَ الْعِظَامُ وَهِيَ رَمِيمٌ﴾ (78) ﴿قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ﴾ (79) (Dedi ki: “Çürümüşlerken kemikleri kim diriltecek?” De ki: “Onları ilk defa var eden diriltecektir. O, her yaratılmışı hakkıyla bilendir.”)⁷² ayetidir. Bediüzzaman bir temsil ile bu ayete şöyle açıklık getiriyor: Büyük bir komutanın herkesin gözü önünde büyük bir orduyu bir günde hazırlayıp düzene soktuğunu gördükten sonra, biri çıkıp “Bu zât, fertleri istirahat için dağılmış olan şu orduyu bir boru sesiyle tekrar toplayabilir, tabur nizamı altına getirebilir” dese, birisi de kalkıp “İnanmam!” dese, bu kişinin yaptığı işin ne kadar dîvanece bir tutum olduğu herkes tarafından bilinir. Aynen bunun gibi; hiçten, yeniden ordu-misal bütün canlıların cesetlerini son derece ihtimamlı bir ölçü ve hikmetli bir mizanla yaratan, o bedenlere hücrelerini ve mânevî lâîffelerini “Kün feyekûn” emriyle kaydedip yerleştiren, her asırda bahar mevsiminde yeryüzünde yüzbinlerce ordu-misal hayat sahibi varlıkları bütün tür ve çeşitleriyle icad eden bir Zât-ı Kadîr-i Alîm (Her şeyi bilen ve yaratmaya gücü olan zât), hiç şüphesiz, önceden tabur-misal bir cesedin nizamı altına girmek suretiyle birbiriyle tanışmış ve sonra dağılmış olan bu cesetleri, hücreleri ve lâîffeleri İsrâfil’in borusu ile tekrar bir araya getirebilir ve yeniden tabur-misal bir ceset halinde toplayabilir. Bunun imkânsız olduğunu söylemek ileri seviyede bir ahmaklık, hatta delilik olur.⁷³

6. İrşad makamında zikredilen ayetlerden bazı örnekler:

Kur'an'ın irşad makamında zikrettiği ayetler son derece ince, tesirli, mûnis ve şefkatlidir. Bu makamda zikredilen ayetler ruhu şevk ile, kalbi zevk ile, aklı merakla, gözü yaşla doldurur. Pek çok misallerinden bir örneği şöyledir:

﴿ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً﴾ (Sonra bunun ardından kalpleriniz yine katılaştı; taş gibi, hatta daha katı oldu...) ⁷⁴ ayeti, Benî İsrail'e manen şöyle der: “Mûsa Aleyhisselâm'ın asâsı gibi bir mucizesine karşı sert taş, on iki gözünden çeşme gibi yaş akıttığı halde, size ne olmuş ki, Mûsa Aleyhisselâm'ın bütün mucizelerine karşı lakayd kalıp gözünüz kuru ve yaşsız, kalbiniz katı ve ateşsiz duruyor?”⁷⁵

7. İfham (ilzam etme, susturma) ve ilzam (muhatabını delillerle susturma) makamında zikredilen ayetlere uzun bir örnek:

﴿فَذَكِّرْ فَمَا أَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ﴾ (29) ﴿أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَتَرَبَّصُّ بِهٖ رَبِّبَ الْعُنُونِ﴾ (30) ﴿قُلْ﴾

تَرَبَّصُوا فَإِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنزِّلِينَ ﴿31﴾ أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَخْلَامُهُمْ بِهِدَا أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاعُونَ ﴿32﴾ أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿33﴾ فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهِ إِن كَانُوا صَادِقِينَ ﴿34﴾ أَمْ خُلِفُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِفُونَ ﴿35﴾ أَمْ خُلِفُوا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ بَلْ لَا يُوقِنُونَ ﴿36﴾ أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَيْكَ أَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُونَ ﴿37﴾ أَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهَا فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿38﴾ أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبُنُونَ ﴿39﴾ أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَعْرَمٍ مُنْقَلَبُونَ ﴿40﴾ أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُمُونَ ﴿41﴾ أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ ﴿42﴾ أَمْ لَهُمْ آلَةٌ غَيْرَ اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿43﴾

(Sen öğüt vermeye devam et. Rabbinin sana verdiği peygamberlik nimeti hakkı için, sen ne bir kâhinsin, ne de bir mecnun. • Yoksa onlar “O bir şâirdir; biz O’nun başına gelecek felâketi bekliyoruz” mu diyorlar? • Sen “Bekleye durun”, de. “Ben de sizinle beraber bekliyorum.” • Onlar akıllarını kullanarak mı bunu söylüyorlar, yoksa onlar sırf bir azgınlar gürûhu mudur? • Yahut Kurân’ı kendisi mi uydurdu diyorlar? Doğrusu onların imân etmeye niyetleri yoktur. • Eğer doğru söylüyorlarsa, Kur’ân’ın benzeri bir söz getirsinler. • Yoksa onlar bir yaratıcı olmaksızın mı yaratıldılar? Veya kendi kendilerini mi yaratıyorlar? • Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattı? Doğrusu onların düşünüp imân etmeye niyetleri yoktur. • Yoksa Rabbinin hazîneleri onların yanında mı? Veya kâinatın tedbîr ve idaresini onlar mı ele geçirdi? • Yoksa göklere çıkıp da gök ehlinin haberlerini dinlemek için bir merdivenleri mi var? Öyleyse dinleyicileri, işittiklerine dâir açık bir delil getirsin. • Yoksa kız çocukları O’nun, erkek çocuklar da sizin mi? • Yoksa sen onlardan bir ücret istedin de onlar ağır bir borç altına mı girdiler? • Yoksa gaybın ilmi onların yanında da oradan mı alıp yazıyorlar? • Yoksa sana bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Fakat o kâfirler tuzağa düşecek olanların tâ kendileridir. • Yoksa onların Allah’tan başka bir ilâhı mı var? Allah onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir.)⁷⁶

İşte, bu ayetlerin binler hakikatlerinden yalnız ifhâm (susturma) makamında ortaya koyduğu bazı hakikatleri şöyle izah edebiliriz:

أَمْ – أَمْ (yoksa-yoksa) lâfzıyla on beş tabaka istifham-ı inkârî-i taaccübî⁷⁷ ile dalâlet ehlini susturur ve bütün kapılarını kapatır. Ehl-i dalâlet için, içine girip saklanacak şeytânî bir delik bırakmıyor, hepsini kapatıyor. Altına girip gizlenecek bir dalâlet perdesi bırakmıyor, tamamını yırtıp atıyor. Yalanlarından hiçbir yalanı bırakmıyor, hepsinin başını eziyor. Herbir fıkrada bir tâifenin küfür düşüncesinin özeti olan hususları ya bir kısa tâbir ile iptal eder, ya da batıl oluşu açık olduğundan hakkında sukût ederek onun batıl olduğunu bu konudaki açıklığa havale eder veya konu hakkında başka ayetlerde uzun açıklamalarda bulunduğu için, burada konuya kısa ve özet olarak temas eder.⁷⁸

Verdiğimiz ayet demetinin başında Yüce Allah şöyle der: “İlâhî hükümleri tebliğ et. Sen kâhin değilsin; zira kâhinin sözleri karışık ve tahminî olur. Senin sözlerin, haktır ve kesin bilgidir. Sen mecnun da olamazsın; düşmanın dahi senin kâmil bir akıl sahibi olduğuna şahitlik eder.”

Bu bağlamda Cenâb-ı Hak buyurur:

“Yoksa onlar “O bir şâirdir; biz O'nun başına gelecek felâketi bekliyoruz” mu diyorlar?”⁷⁹ ayetiyle der: Acaba muhakemesiz kör inkarcılar gibi sana da mı şâir diyorlar! Senin helâk olacağını mı bekliyorlar? Sen de onlara “Bekleyin! Ben de sizi bekliyorum!” de. Senin söylediğin parlak ve büyük hakikatler, şiirde kullanılan hayallerden uzak olduğu gibi onda kullanılan süse de ihtiyacı yoktur.⁸⁰

“Yoksa onlar akıllarını kullanarak mı bunu söylüyorlar.”⁸¹ ayetiyle der: Yoksa, akıllarına güvenen akılsız filozoflar gibi, “Aklimız bize yeter”, deyip, sana tabi olmaktan mı kaçıyorlar? Oysa akıl, daha çok sana uyulmasını emreder. Çünkü söylediğin her şey mâkuldür, akla uygundur. Fakat akıl tek başına ona yetişemez.⁸²

“Yoksa onlar sırf bir azgınlar gürûhu mudur?”⁸³ ayetiyle der: Yahut inkârlarına sebep, azgın zalimler gibi Hakk'a boyun eğmemeleri midir? Oysa baskıcı zalimlerin reisleri olan Firavunlar ve Nemrutların âkibetleri mâlumdur.⁸⁴

“Yahut Kurân'ı kendisi mi uydurdu diyorlar? Doğrusu onların imân etmeye niyetleri yoktur.”⁸⁵ ayetiyle der: Veyahut yalancı ve vicdansız münafıklar gibi “Kur'an senin sözlerindir” diye seni töhmet altında mı bırakıyorlar? Oysa daha düne kadar seni “Muhammedü'l-Emîn” diyerek, içlerinde en doğru insan olarak seni biliyorlardı. Demek onların iman etmeye niyetleri yoktur. Aksi takdirde insan eliyle ortaya konan eserler içinde Kur'an'ın bir nazîrini ve benzerini göstermelidirler.⁸⁶

“Yoksa onlar bir yaratıcı olmaksızın mı yaratıldılar?”⁸⁷ ayetiyle der: Veyahut, kainatın boş yere ve gayesiz olduğuna inanan hiçlik felsefesinin savunucuları gibi, kendilerini başı boş, hikmetsiz, gayesiz, vazifesiz, Hâlık'sız ve Yaratıcı'sız mı zannediyorlar! Acaba gözleri kör olduğundan dolayı mıdır ki, kâinatın baştan aşağıya kadar hikmetlerle süslü ve dolu, çeşitli gayelere yönelik olarak her daim meyveli, atomlardan güneşlere kadar çeşitli vazifelerle görevli ve ilâhî emirleri yerine getirmeye hazır olduğunu görmüyorlar!⁸⁸

“Veya kendi kendilerini mi yaratıyorlar?”⁸⁹ ayetiyle der: Veyahut, Firavunlaşmış maddeciler gibi, “Kendi kendine oluyorlar. Kendi kendini besliyorlar. Kendilerine lazım olan her şeyi yaratıyorlar” diye tahayyül edip, imandan, ubudiyetten yüz mü çeviriyorlar! Demek onlar kendilerini birer Yaratıcı zannediyor. Oysa birtek şeyin Yaratıcı'sı, her şeyin Yaratıcı'sı olması lazım gelir. Demek kibir ve gururları onları öylesine ahmaklaştırmış ki, bir sineğe ve bir mikroba karşı mağlub olan mutlak acziyet sahibi bir varlığı, mutlak kudret sahibi bir Yaratıcı zannediyorlar. Madem bu derece akıldan ve insanlıktan aşağı düşmüşler, şu halde onlar hayvanlardan, hatta cansız varlıklardan daha aşağı durumdadırlar. Öyle ise onların inkârlarından dolayı etkilenmemek ve üzülmemek gerekir. Böylesi kişiler bir nevi zararlı bir hayvan ve pis bir madde sayılabilirler. Onlara bakma, ehemmiyet verme.⁹⁰

“Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattı? Doğrusu onların düşünüp imân etmeye niyetleri yoktur.”⁹¹ ayetiyle der: Veyahut, Yaratıcı’yı inkâr eden düşüncesiz ve sersem Muattıla gibi Allah’ı inkâr mı ediyorlar ki, Kur’ân’ı dinlemiyorlar? Öyle ise, yer ve gökte ne varsa haydi hepsini inkâr etsinler. Ya da “Onları biz yarattık” desinler. Eğer böyle yaparlarsa, bütün bütün aklın zıvanasından çıkmış ve ancak deli-divanelerin söyleyecekleri hezeyanları savurmuş olurlar. Çünkü, Allah’ın varlığını ve birliğini gösteren deliller, semanın yıldızları ve yeryüzünün çiçekleri kadar çoktur. Kim onlara baksa tevhid mührünü üzerinde okuyacaktır. Demek yakîne, kesin bilgiye ve hakkı bulmaya niyetleri yoktur. Zira onlar da çok iyi biliyorlar ki, “Bir harf kâtipsiz olmaz”. Durum böyle iken nasıl oluyor da bir harfinde bir kitap yazılmış olan şu kâinat kitabını kâtipsiz zannediyorlar?⁹²

“Yoksa Rabbinin hazîneleri onların yanında mı?”⁹³ ayetiyle der: Veyahut, Cenab-ı Hakk’ın ihtiyar ve iradesini yok sayan dalalet ehli bazı filozoflar ve Brahmanlar gibi, nübüvvetin ve peygamberliğin varlığını inkâr ettikleri için midir ki, sana da iman etmiyorlar? Öyle ise bütün mevcudatta görünen ve ihtiyar ve iradeyi gösteren bütün hikmetli eserleri, bunlardaki gaye ve maksatları, bunların son derece yüksek bir nizam ve ölçü içinde oluşlarını, verdikleri rahmet eseri olan meyveleri, Allah’ın bu varlıklarla insanlara yaptığı yardımını ve bütün peygamberlerin bütün mucizelerini inkâr etsinler! Ya da “Mahlûkata verilen ihsanların hazineleri yanımızda ve bizim elimizdedir” desinler. Böylece muhatap alınmaya layık olmadıklarını gösterebilirler! Dolayısıyla sen de onların inkârlarından müteel- lim olma, üzülme. “Allah’ın akılsız hayvanları çoktur” de.⁹⁴

“Veya kâinatın tedbîr ve idaresini onlar mı ele geçirdi?”⁹⁵ fıkrasıyla der: Veyahut aklı hakim kılan baskıcı Muzetile mezhebi gibi kendilerini Yaratıcı’nın rakip ve müfettişi tahayyül edip, Halik-ı Zelcelal’i mesul tutmak mı istiyorlar? Sakın fütur getirme.. Ümitsizliğe düşme.. Öyle hodbinlerin ve kendini beğenmiş- lerin inkârlarından bir şey çıkmaz. Sen de onlara aldırma.⁹⁶

“Yoksa göklere çıkıp da gök ehlinin haberlerini dinlemek için bir merdivenleri mi var? Öyleyse dinleyicileri, işittiklerine dâir açık bir delil getirsin.”⁹⁷ ayetiyle der: Veyahut, cin ve şeytanlara uyup kehanetfuruşlar ve ispiirtizmacılar gibi, gayb âlemine muttali olmak ve oraya çıkmak için bir yol bulduklarını mı zannediyorlar! Oysa semavatın kapıları onların şeytanlarına sıkı sıkıya kapatılmıştır. Bununla birlikte onların semavata çıkacak merdivenleri mi var ki, boş bir hayale kapılıp senin getirdiğin semavi haberleri yalanlıyorlar. Böyle şarlatanların inkârları hiç hükmündedir.⁹⁸

“Yoksa kız çocukları Onun, erkek çocuklar da sizin mi?”⁹⁹ ayetiyle der: Veyahut, ukûl-ü aşere (on akıl)¹⁰⁰ ve erbabü’l-envâ¹⁰¹ namıyla bir nevi Allah’a şirk koşan filozoflar, yıldızlara ve meleklerle bir nevi uluhiyet isnad eden Sabîfler gibi Cenab-ı Hakk’a çocuk isnad eden mülhidler ve sapıklığa kapılmış olan bu kişiler Ehad ve Samed olan Allah’ın vücûb-u vücuduna (varlığının olmazsa olmaz de-

recesinde kesin oluşuna), vahdetine, samedaniyetine ve O'nun mutlak anlamda hiçbir şeye muhtaç olmayışına zıt olan çocuk isnad etmeyi nasıl yapabiliyorlar? Böyle bir isnadı O'nun zatı ve sıfatlarıyla nasıl bağdaştırabiliyorlar? Meleklerin kulluk özelliklerine, günahsız oluşlarına ve cinsiyetlerine zıt bir şekilde, onları, istiğnâ-yı mutlak sahibi ve hiçbir şeye muhtaç olmayan bir Zât'ın kızları olarak mı görüyorlar? Onları kendilerine şefaatçi zannettikleri için midir ki, sana tâbi olmuyorlar? Yaratılışı itibariyle insan, mümkün, fânî, kendi cinsinin devam etmesine muhtaç, cismanî, parçalanmaya müsait, kırılıp dökülmeye uygun, âciz, dünyayı seven, yardımcı bir vârise muhtaç ve bunu çokça arzulayan bir varlıktır. Böyle bir varlık, çoğalma, yardımlaşma, sosyal hayat için dayanışmaya sebep olan tenâsüle şiddetle muhtaçtır. Ancak, varlığı zorunlu ve devamlı, varlık süreci geçmişe de gelecekte de sonsuz, zâtı cisim ve madde olmaktan uzak ve aşkın, mahiyeti parçalanmaktan ve kırılıp dökülmekten uzak ve berî, gücü ve kudreti acizlikten mutlak surette uzak olan bir Zât-ı Zülcelâl'e çocuk isnad etmek, o âciz, mümkün ve miskin olan insanların dahi beğenmedikleri ve kendi mağrur şahsiyetlerine yakıştıramadıkları kızları¹⁰² isnad etmek, öyle bir safsata ve öyle bir hezeyandır ki, bu tür düşünce sahibi olan adamların yalanlamalarına ve inkârlarına itibar edilmez. Böylesi adamlara aldırılmamak gerekir. Her sersemnin safsatasına ve her delinin hezeyanına kulak verilmez.¹⁰³

*“Yoksa sen onlardan bir ücret istedin de onlar ağır bir borç altına mı girdiler?”*¹⁰⁴ ayetiyle der: Veyahut, hırsla ve cimriliğe alışmış azgın ve isyankâr dünyaperest kişiler gibi, senin getirdiğin teklifleri ağır mı buluyorlar? Bilmiyorlar mı ki, sen ecini, ücretini ve mükâfatını yalnız Allah'tan istiyorsun. Onlardan ise sadece Allah tarafından verilen maldan hem bereket, hem fakirlerin haset ve beddualarından kurtulmak için, toprak mahsullerinin onda birini, para ve ticaret eşyası gibi malların ise kırıkta birini zekât olarak vermeleri istenir. Zenginlerinden alınıp fakirlerine verilecek olan bu zekât malı, çok ağır bir mükellefiyet olduğu için midir ki, onlar bu ağır yükü görüp İslâmiyet'ten çekiniyorlar? Bunların yalanlamaları ehemmiyetsiz olmakla birlikte, esasen hakları, kendilerine cevap vermek değil, tokat atmaktır.¹⁰⁵

*“Yoksa gaybın ilmi onların yanında da, oradan mı alıp yazıyorlar?”*¹⁰⁶ ayetiyle der: Veyahut gayba aşına olduklarını iddia eden Budist rahipleri ve gayb âlemine ait tahminlerini kesin bilgi zanneden akıllı geçinen kişiler gibi, senin gaybî haberlerini beğenmiyorlar mı? Gaybî kitapları mı var ki, senin gaybtan haber veren kitabını kabul etmiyorlar? Onlar, vahye mazhar olan peygamberlerden başka kimseye açılmayan ve tek başına oraya gitmeye kimsenin haddi olmayan gayb âlemini, yanlarında hazır tahayyül edip oradan bilgi alarak yazıyormuş gibi davranıyorlar. Allah'ın yardımı olmadan kimsenin haddi değil ki, oraya gitsin ve oradan bilgi alıp getirsin. Böylesine haddini aşan ve kendisini bilmeyen, cahilâne bir gurur içerisinde bulunan kişilerin tekzipleri, yalanlamaları, sana fütür verme-

sin, senin manevî zevkini bozmasın. Zira bir müddet sonra, senin getirdiğin hakikatler, onların hayallerini ayaklar altına alacaktır.¹⁰⁷

“Yoksa sana bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Fakat o kâfirler tuzağa düşecek olanların tâ kendileridir.”¹⁰⁸ ayeti der: Veyahut, fitratları bozulmuş, vicdanları çürümüş şarlatan münafıklar ve dесс zalimler gibi ellerine geçmeyen hidayetden insanları aldatıp çevirmek, hile edip döndürmek mi istiyorlar ki, sana karşı kâh kâhin, kah mecnûn, kâh sihirbaz deyip, kendileri dahi inanmadıkları halde başkalarını inandıracaklarını mı sanıyorlar? Böyle hilebaz şarlatanları insan sayıp de-siselerinden ve inkârlarından müteessir olarak fütur getirme! Aksine daha ziyade gayret et. Çünkü onlar bilerek veya bilmeyerek kendi nefislerine hile etmektedirler. Onların kötülükte ve fenalıkta muvaffakiyetleri geçicidir, onların Allah’a karşı oyun yapmalarına karşı, Allah’ın onlara karşı yaptığı bir oyundur.¹⁰⁹

“Yoksa onların Allah’tan başka bir ilâhı mı var? Allah onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir.”¹¹⁰ ayeti der: Veyahut, hayrın ve şerrin yaratıcısı olarak iki ayrı ilâh olduğunu tevehhüm eden Mecûsiler gibi, bir nevi sebeplere ayrı ayrı ulûhiyet veren ve onların kendileri için bir dayanak noktası olduğunu zanneden esbabperestler ve putperestler gibi başka ilahlara dayanıp sona muâraza mı ediyorlar? Senden istiğnâ edip, sana ihtiyaçları olmadığını mı söylüyorlar? Halbuki “Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka ilâhlar olsaydı her ikisi de fesada uğradı.”¹¹¹ hükmünce, bütün kâinatta gündüz gibi görünen mükemmel nizamı ve insicam-ı emeli kör olup görmüyorlar. Halbuki bir köyde iki muhtar, bir şehirde iki vali, bir memlekette iki hükümdar bulunsa, düzen ve nizam yerle bir olur, emniyet ve güvenlik yok olup gider, yerini anarşi ve kargaşa alır. Oysa sinek kanadından gökteki kandillere kadar kâinatta öyle bir nizam ve intizam var ki, sinek kanadı kadar şirke yer bırakmıyor. Madem bu adamlar bu derece akla ve hikmete zıt, hisse ve aykırı davranıyorlar, öyleyse onların tekzipleri, yalanlamaları seni öğüt vermekten vazgeçirmesin.

İşte, bir hakikat silsilesini ihtiva eden şu ayetler tek başına birer mucizedir denilebilir.¹¹²

Sonuç

Bediüzzaman Said Nursi özellikle Avrupa’da Kur’an-ı Kerim aleyhinde bazı yazılar kaleme alınıp benzeri düşünceler Osmanlı ülkesinde de revaç bulunca, onun üstünlüğünü ortaya koyan bazı eserler meydana getirme teşebbüsünde bulunmuştur. Bunların ilki Birinci Dünya Savaşı sıralarında yazdığı İşârâtü'l-İ'câz adlı tefsiridir. Nursî bu eserinde daha çok Kur’an’ın i’caz yönünü ele almış ve farklı tefsir denemesi yapmıştır. Onun bu yolu seçmesi, Kur’an’ın bizzat kendisini koruyacağı düşüncesine dayanmaktadır. Çünkü Kur’an’ı en iyi koruyacak olan yine kendisidir; çünkü i’cazı onu koruyan bir zırhdır. Cumhuriyet döneminde konuyla ilgili olarak yazdığı en önemli risale, bir kitap hacminde olan *Mu’ci-*

*zat-ı Kur'aniye Risalesi'*dir. Bu risalede Kur'an'ın kırk vecihle mucize olduğunu ifade etmiş ve her vecih için birkaç örnek vererek i'caz vecihlerine açıklamaya çalışmıştır. Nursi'ye göre Kur'an'ın i'câzının en güçlü yönü, nazmındaki belâgat olduğundan bu risalenin başında öncelikle bu konu üzerinde durmuş ve Kur'an'ın belâgatinin erişilmez düzeyde olduğunu örnekleriyle ortaya koymuştur. Onun bu çalışması geçmişte yapılan çalışmalara nisbetle ileri bir seviyeyi ifade etmektedir. Çalışmada önemli ve orijinal tespitler de bulunmaktadır.

Dipnotlar

- 1 Bediüzzaman Said Nursi, *Sözler*, Sözler Neşriyat, İstanbul, 2012, s. 356.
- 2 Nursi, *Sözler*, s. 433.
- 3 Nursi, *Sözler*, ss. 356, 433.
- 4 Bu tefsir Birinci Dünya savaşı sıralarında yazılmış olup sadece 15 ayetin tefsirini ihtiva etmektedir.
- 5 Nursî, *İşârâtü'l- İcâz*, çev. Abdülmecid Nursi, Sözler Neşriyat, İstanbul, 2009, s. 109.
- 6 Nursî, *İşârâtü'l- İcâz*, s. 109.
- 7 Eskilerin tabiriyle belâgat, sözün “muktezâ-i hâle mutabakatı”dır.
- 8 Belâgat kavramı hakkında geniş bilgi için bk. Hulusi Kılıç, “Belâgat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul 1992, V, 380-383.
- 9 Geniş bilgi için bk. Nasrullah Hacımüftüoğlu, “Beyân”, *DİA*, İstanbul 1992, VI, 22-23.
- 10 Bedî’ hakkında geniş bilgi için bk. Nasrullah Hacımüftüoğlu, “Bedî’”, *DİA*, V, 320-322.
- 11 Nursi, *Sözler*, ss. 358-9.
- 12 Nursi, *Sözler*, s. 359.
- 13 Bakara Sûresi, 2/23.
- 14 Nursi, *Sözler*, s. 358.
- 15 Kâzım Yetiş, “Cezâlet”, *DİA*, İstanbul 1993, VII, 483.
- 16 Enbiyâ Suresi, 21/46.
- 17 Nursi, *Sözler*, ss. 360-1.
- 18 Bakara Suresi, 2/3.
- 19 Nursi, *Sözler*, ss. 361-2.
- 20 İhlâs Suresi, 112/1-4.
- 21 Nursi, *Sözler*, s. 362.
- 22 Bakara Suresi, 2/1-2.
- 23 Nursi, *Sözler*, s. 362.
- 24 Hadîd Suresi, 57/1.
- 25 İsrâ Suresi, 17/44.
- 26 Nursi, *Sözler*, s. 363.
- 27 Rahmân Suresi, 55/333-36.
- 28 Mülk Suresi, 67/5.
- 29 Nursi, *Sözler*, s. 363-4.
- 30 Bakara Suresi, 1; İbrâhim Suresi, 1; Tâhâ Suresi, 1; Yâsin Suresi, 1; Şûrâ Suresi, 1-2.
- 31 Nursi, *Sözler*, s. 364.
- 32 Nursi, *Sözler*, s. 365.
- 33 Âl-i İmrân, 3/26.
- 34 Nursi, *Sözler*, s. 365.
- 35 Hûd Suresi: 11/44.
- 36 Nursi, *Sözler*, s. 366.
- 37 İnşikâk Suresi, 84/ 1-5.
- 38 Nursi, *Sözler*, ss. 365-6.
- 39 Yâsin Suresi: 36/39.
- 40 Nursi, *Sözler*, s. 367.
- 41 Yâsin Suresi, 36/38.
- 42 Nursi, *Sözler*, s. 367.
- 43 Nursi, *Sözler*, s. 368.
- 44 Nûh Suresi, 71/16.
- 45 Nursi, *Sözler*, s. 367.
- 46 Hicr Suresi, 15/94.
- 47 O sıralarda Araplar değer verdikleri şeyler karşısında ve saygı duydukları kişilerin huzurunda secdeye kapanmayı adet haline getirmişlerdi.
- 48 Nursi, *Sözler*, s. 368.
- 49 Geniş bilgi için bk. Mustafa Çuhadar, “Fesahat”, *DİA*, İstanbul 1995, XII, 423-424.

- 50 Bu kişi Kureyş büyüklerinden el-Velid b. Muğîre'dir. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Muhammed İbn İshâk, *H. Peygamber'in Hayatı ve Gazveleri (Kitâbü's-Siyer ve'l-Meğâzî)*, çev. Ali Bakkal, İlk Harf Yayınevi, İstanbul 2013, ss. 211-2.
- 51 Ayette sözü edilen keder Uhud savaşında 70 kişinin şehid edilmesidir.
- 52 Âl-i İmrân Sûresi, 3/154.
- 53 Buradaki tenvin nun sayılmıştır.
- 54 Hemze, melfûze ve gayr-i melfûze olmak üzere yirmibeştir ve sakın kardeşi olan eliften üç derece yukarıdır. Zira hareke üçtür.
- 55 Nursi, *Sözler*, ss. 368-70.
- 56 Nasrullah Hacımüftüoğlu, "Berâat-i istihlal", *DİA*, V, İstanbul 1992, 470-471.
- 57 Nursi, *Sözler*, s. 370.
- 58 İnsân Sûresi, 76/1.
- 59 Nursi, *Sözler*, s. 370.
- 60 Gâşiye Sûresi, 88/1.
- 61 Mülk Sûresi, 678/.
- 62 Fâtiha, En'am, Kehf, Sebe', Fâtır Sûrelerinin 1. ayetleri
- 63 Bu tâbirlerde o sûrelerin konularına da bir işaret vardır.
- 64 Nursi, *Sözler*, s. 370.
- 65 Hucurât Sûresi, 49/12.
- 66 Nursi, *Sözler*, ss. 371-2.
- 67 Rûm Sûresi, 3050/.
- 68 Kâf Sûresi, 50/1.
- 69 Kâf Sûresi, 50/ 6.
- 70 Kâf Sûresi, 50/11.
- 71 Nursi, *Sözler*, s. 371.
- 72 Yâsîn Suresi, 3679-78/.
- 73 Nursi, *Sözler*, s. 373.
- 74 Bakara Suresi, 2/74.
- 75 Nursi, *Sözler*, s. 373.
- 76 Tûr Sûresi, 52/29-43.
- 77 Bir iddianın son derece zayıf olduğunu, herkes tarafından yadırgandığına bağlayarak pekiştirme bildiren soru üslûbu ile ifade etmek (meselâ: Allah'ın varlığından hiç şüphe edilir mi?).
- 78 Nursi, *Sözler*, ss. 375-6.
- 79 Tûr Sûresi, 52/30.
- 80 Nursi, *Sözler*, s. 376.
- 81 Tûr Sûresi, 52/32.
- 82 Nursi, *Sözler*, s. 376.
- 83 Tûr Sûresi, 52/32.
- 84 Nursi, *Sözler*, s. 376.
- 85 Tûr Sûresi, 52/33.
- 86 Nursi, *Sözler*, s. 376.
- 87 Tûr Sûresi, 52/35.
- 88 Nursi, *Sözler*, s. 376.
- 89 Tûr Sûresi, 52/35.
- 90 Nursi, *Sözler*, s. 377.
- 91 Tûr Sûresi, 52/36.
- 92 Nursi, *Sözler*, s. 377.
- 93 Tûr Sûresi, 52/ 37.
- 94 Nursi, *Sözler*, s. 377.
- 95 Tûr Sûresi, 52/37.
- 96 Nursi, *Sözler*, s. 377.
- 97 Tûr Sûresi, 52/38.
- 98 Nursi, *Sözler*, ss. 377-8.
- 99 Tûr Sûresi, 52/39.

- 100 Bazı eski filozoflara göre varlığı yöneten on akıl.
101 Her türün bir rabbi olduğunu varsayan felsefî düşünce.
102 Cahiliye devri Arapları kız çocukları olunca kendilerini gururları kırılmış telakkî ederlerdi.
103 Nursi, *Sözler*, s. 378.
104 Tûr Süresi, 52/40.
105 Nursi, *Sözler*, ss. 378-9.
106 Tûr Süresi, 52/41.
107 Nursi, *Sözler*, ss. 378-9.
108 Tûr Süresi, 52/42.
109 Nursi, *Sözler*, s. 379.
110 Tûr Süresi, 52/43.
111 Enbiya Süresi, 21/22.
112 Nursi, *Sözler*, s. 379.